

SOCIOLINGVISTIČKA EKOLOGIJA U INDIJI: ODRAZ JEZIČNE POLITIKE NA JEZIČNU RAZNOLIKOST*

Marijana Janjić**
Zagreb

Suvremena je Indija heterogena višejezična država u kojoj supostoje jezici različitih jezičnih porodica. Ustav i drugi dokumenti uređuju upotrebu jezika u određenim sferama javne komunikacije, ali ne kreiraju okruženje ravnopravne upotrebe svih jezika u javnoj komunikaciji. Rad sažeto prikazuje kako se eksplicitna jezična politika odnosno propisi o upotrebi jezika odražavaju na jezičnu raznolikost Indije i hijerarhijske odnose među jezicima imenovanjem službenih jezika u upravi i zakonodavnim tijelima te uvođenjem trojezične formule u obrazovanju. Usporedbom istih s jezičnim podacima iz popisa stanovništva iz 2001. analiziraju se mogući propusti u propisima. Na primjeru engleskoga i hindskoga rad analizira model uspostavljene hijerarhije u Indiji i zaključuje da je sociolingvistički obrazac raspoređivanja moći i hijerarhije između jezičnih zajednica naslijeđen iz vremena prije uspostavljanja Indije kao republike.

Ključne riječi: Indija, jezična politika, službeni jezici, obrazovanje, naslijeđeni sociolingvistički obrazac

1. JEZIČNA RAZNOLIKOST U INDIJI

Sociolingvistika promatra odnos jezika i njegova okoliša, to jest društva. Haugen (2001: 57), sad već daleke 1972.,¹ primijetio je da je istinski okoliš za jezik društvo te da je ekologija jezika, koja proučava upravo odnos društva i

* Hvala pravniku Jaspreetu Singhu Chawli na pomoći u tumačenju Ustava te također recenzentu na konstruktivnu čitanju teksta.

** marijanajanjic@yahoo.com

¹ Prvi put objavljen tekst u *The Ecology of Language: Essays by Einar Haugen*, ur. Anwar S. Dil, Stanford: Stanford University Press, 1972., str. 325-39. U tekstu Haugen kaže kako se predmet ekologije jezika, a to je jezik kao ponašanje, već dugo istražuje, a te znanosti zovemo psiholingvistika, etnolingvistika, lingvistička antropologija, sociolingvistika i sociologija jezika (Haugen 2001: 58). Vidi također Bastardos-Boada (2013: 23 i dalje) u kojemu se propituje termin sociolingvistički ekosustav. Uključivanjem metafore ekologije i ekosustava fokus se analize usmjeruje na razmatranje pozitivnih strana jezične raznolikosti i odnos „prirodne“ jezične raznolikosti i čovjekova „društvena“ pokušaja njezina sistematiziranja kroz modele jezične politike.

jezika, prije svega uvjetovana ljudima koji jezik/jezike uče, upotrebljavaju u komunikaciji i prenose ga/ih dalje. Da bismo bolje razumjeli odnose moći i hijerarhije među govornicima jezika koji se upotrebljavaju u Indiji, odnosno kako društvo, prirodni okoliš ovih jezika, uvjetuje jezičnu raznolikost i pitanje odnosa hindskoga i engleskoga jezika u suvremenome indijskome društvu, potrebno je najprije reći nekoliko riječi o sveukupnoj jezičnoj raznolikosti u Indiji s obzirom na to da su svi oni dio istoga prirodnoga okoliša, to jest indijskoga društva. Na području suvremene Republike Indije rasprostranjen je veći broj jezika koji se dijele u nekoliko jezičnih porodica, a koje pak upotrebljava 1.028 milijardi stanovnika prema podacima popisa stanovništva iz 2001.² Uz indoarijske jezike iz indoeuropske jezične porodice (76,86 % govornika)³ na području se Indije govore također dravidski (20,82 %), austroazijski (1,11 %) i tibetoburmanski jezici (1 %). U indoeuropske jezike prisutne u Indiji treba danas isto tako ubrojiti i neindoarijske jezike kao što su engleski i francuski. Njihova prisutnost rezultat je povijesno-političkih događanja i suvremenih političkih ciljeva. Uz ove, u središnjoj Indiji žive i govornici izoliranoga jezika, nihalskoga,⁴ a na Andamanskom otočju⁵ govornici dviju skupina jezika od kojih jedna podskupina nije za sada srodna ni s jednom drugom jezičnom porodicom. Drugu skupinu andamanskih jezika čine jezici iz porodice ang,⁶ koji su prema Blevins (2007: 154) srodni s austronezijskim jezicima.

Neki od jezika u Indiji imaju velik broj govornika kao na primjer bengalski, tamilski ili marathski.⁷ Za razliku od tih, broj je govornika drugih jezika malen ili vrlo malen. Popisi stanovništva ne daju precizne podatke o svim jezičnim zajednicama s obzirom na to da su javnosti dostupni podatci za one koje imaju 10 000 ili više govornika. Prema podacima koje su prikupili suradnici na projektu *Endangered languages* (www.endangeredlanguages.com) u Indiji žive govornici 201 jezika kojima broj govornika opada, a među njima

² Podacima se može pristupiti na adresi <http://censusindia.gov.in/2011-common/censusdataonline.html>.

³ Postotci se odnose na broj stanovnika i govornika prema rezultatima popisa stanovništva iz 2001. Rezultati posljednjega popisa stanovništva iz 2011. godine još nisu obrađeni do kraja, pa onda nisu ni poznati.

⁴ Prema podacima na www.ethnologue.com nihalski je 1991. godine imao oko 2 000 govornika (30. 5. 2017.).

⁵ Ovi jezici spadaju u skupinu gotovo izumrlih ili izumrlih jezika.

⁶ Prema Abbi (2016: 163) najveći je broj govornika jezika ove skupine zabilježen za đaravski (300 govornika). Drugi jezik ove skupine je ongeški, dok se za sentinelski pretpostavlja da bi mogao biti srodan, no Blevins (2007: 155) napominje da nitko nije uspio uspješno komunicirati s govornicima sentinelskoga zbog njihove izoliranosti od drugih stanovnika otoka i stranaca općenito.

⁷ Najveći je broj govornika prema rezultatima popisa stanovništva iz 2001. imao hindski, s više od 422 milijuna govornika hindskoga kao prvoga ili materinskoga jezika.

se onda posebno izdvajaju oni koji su izumrli ili su blizu izumiranja ili imaju malu zajednicu govornika. No, među tim se izdvojenim jezicima nalaze i oni koji imaju zajednicu govornika od nekoliko stotina tisuća, iz čega se može zaključiti da uz broj govornika i neki drugi elementi utječu na procjenu istraživača o ugroženosti opstanka jezične zajednice.

Nadalje, prema www.ethnologue.com, u Indiji su također prisutni i emigrantski ili imigrantski jezici kao što su arapski, armenski, burušaski, kineski, pašto, ujgurski itd. Ne treba također zaboraviti ni govornike indijskoga odnosno indopakistanskoga znakovnoga jezika, kojih prema www.ethnologue.com u Indiji ima oko 5,9 milijuna.

Svi ovi jezici supostoje u ekonomsko-političkoj zajednici koju zovemo Indija. Cilj je ovoga rada sažeto predstaviti odnose moći i hijerarhije između jezičnih zajednica, a koje društvo uspostavlja propisima (eksplicitna jezična politika), te se kratko osvrnuti na pitanje odnosa hindskoga i engleskoga u takvoj sociolingvističkoj okolini i komentirati odnos propisa i jezične raznolikosti.

2. EKSPLICITNA JEZIČNA POLITIKA: POLITIČKA KATEGORIZACIJA JEZIKA U INDIJI

Jezična politika koju je Škiljan (1988: 8) definirao kao „skup racionalnih i uglavnom institucionaliziranih postupaka kojima društvo utječe na jezične oblike javne komunikacije i na formiranje svijesti svojih sudionika o tim oblicima“ ogleda se u propisima za upotrebu jezika u različitim situacijama javne komunikacije. Društvo tako ocjenjuje primjerenost određenog jezičnoga oblika za niz komunikacijskih situacija. U ovome radu predstavljaju se indijski propisi kojima se uređuje upotreba jezika u javnoj upravi i predstavničkim i zakonodavnim tijelima saveza, saveznih republika i teritorija. Ovi se propisi katkada neispravno prenose u popularno-znanstvenim i u nekim znanstvenim radovima te se ovim radom želi unijeti malo svjetla u tu temu. Drugi važan segment koji se u radu razmatra jesu propisi o upotrebi jezika u obrazovanju, a za koje se može reći da „odgajaju“ građane u primjerenosti/neprijemnosti jezika za javnu komunikaciju.

2.1. Službeni jezici indijskoga saveza i indijskih republika i teritorija

Ustav Republike Indije koji je stupio na snagu 1950. godine (čl. 343.1 i 343.2)⁸ opisao je hindski kao službeni jezik indijskoga saveza republika i saveznih teritorija te isto tako omogućio nastavak upotrebe engleskoga jezika u

⁸ Tekst se Ustava može naći na internetskim stranicama Ministarstva pravosuđa.

sljedećih petnaest godina (to jest do 1965.) za „sve službene svrhe saveza u kojima je bio primjenjivan ranije“, to jest prije proglašenja samostalnosti. Nastavno na to, Ustav je predvidio i situaciju u kojoj se upotreba engleskoga jezika može nastaviti nakon 1965. (čl. 343.3), što se doista i zbilo u Indiji i potvrđeno je Zakonom o službenome jeziku (1963., nadopunjen 1967.).

No, Indija je daleko od službeno dvojezične zajednice. Ustav (čl. 345–347) u demokratskome duhu također predviđa da će svaka savezna republika (SR) i teritorij (ST)⁹ unutar saveza sami odrediti kojim se jezikom žele služiti u službene svrhe, kao i kojim brojem službenih jezika.¹⁰ Time je stvoren zakonski okvir za paradoksalno supostojanje službeno jednojezičnih nesaveznih administracija u višejezičnoj političko-ekonomskoj i kulturnoj zajednici kakva je Indija (tablica 1), a koja se kosi s jezičnom raznolikosti stanovništva. Dio je te raznolikosti vidljiv u tablici 2. Iz tih podataka proizlazi da nijedan SR ili ST nije jednojezična jedinica. Nadalje, tablica 1 otkriva nestalnost ili nedosljednost podataka u dokumentima. Usporedba triju izvještaja o jezičnim manjinama i službenim jezicima,¹¹ a koje poseban vladin povjerenik za jezične manjine prikuplja iz cijele Indije i daje na uvid predsjedniku Republike,¹² otkriva da je službena jedno-/dvo-/višejezičnost nesigurna kategorija. Dok su podatci za pojedine SR i ST postojani u svim trima pregledanim izvještajima, službeni su jezici Delhija prema 50. i 51. izvještaju hindski, pandžapski i urdski, a prema 52. uz njih taj status uživa i engleski jezik. U Harjani je prema 50. izvještaju službeni jezik samo hindski, već godinu kasnije hindski i pandžapski, a prema 52. izvještaju službeni su jezici u Republici hindski i engleski.¹³

Tablica 1. Službeni jezici u indijskim saveznom republikama i saveznom teritorijima¹⁴

SR/ST	službeni jezici	status
<u>Andhra Pradeš</u>	<u>teluški, urdski</u>	službena dvojezičnost
<u>Arunačal Pradeš</u>	<u>engleski</u>	službena <i>jednojezičnost</i>
<u>Asam</u>	<u>asamski</u>	službena <i>jednojezičnost</i>
<u>Bihar</u>	hindski, urdski	službena dvojezičnost

⁹ ST naziv je za dijelove teritorija Republike Indije čiji se status razlikuje od onoga SR-a s obzirom na strukturu uprave unutar takva teritorija. SR prema Bhattacharyi (2005: 9) uživa više autonomije od ST-a.

¹⁰ Ustav (čl. 345) na početku je predvidio da i u saveznom jedinicama engleski zadržava svoju funkciju sve dok savezne republike i teritoriji ne donesu drugačiju odluku.

¹¹ Usporedba izvještaja 50. – 52. za jezične manjine. Vidi pune izvore na kraju članka.

¹² Sukladno članku 350B u Ustavu Republike Indije.

¹³ Usporedi druge slučajeve u tablici 1 uz koje stoji znak (?).

¹⁴ Podatci se temelje na 50. – 52. izvještaju o jezičnim manjinama u Indiji.

SR/ST	službeni jezici	status
<u>Čhattisgarh</u>	hindi	službena <i>jednojezičnost</i>
<u>Đammu i Kašmir</u>	urdu	službena <i>jednojezičnost</i>
<u>Đharkhand</u> ¹⁵	hindi, urdu	službena dvojezičnost (?)
<u>Goa</u> ¹⁶	konkanski, maratški	službena dvojezičnost (?)
<u>Guđarat</u>	guđaratski	službena jednojezičnost
<u>Harjana</u> ¹⁷	hindi	službena <i>jednojezičnost</i> (?)
<u>Himaćal Pradeš</u> ¹⁸	engleski, hindi	službena dvojezičnost (?)
<u>Karnataka</u>	karnatački	službena <i>jednojezičnost</i>
<u>Kerala</u>	malajalamski	službena <i>jednojezičnost</i>
<u>Madhja Pradeš</u>	hindi	službena <i>jednojezičnost</i>
<u>Maharaštra</u>	maratški	službena <i>jednojezičnost</i>
<u>Manipur</u>	engleski, manipurski	službena dvojezičnost
<u>Meghalaja</u> ¹⁹	engleski, khaški	službena dvojezičnost (?)
<u>Mizoram</u>	engleski, hindi, mizoški	službena <i>višejezičnost</i>
<u>Nagaland</u>	engleski	službena <i>jednojezičnost</i>
Odiša	orijski	službena <i>jednojezičnost</i>
<u>Pandab</u>	pandapski	službena <i>jednojezičnost</i>
<u>Rađasthan</u>	engleski, hindi	službena dvojezičnost
<u>Sikkim</u> ²⁰	bhutijski, engleski, gurunški, lepčaski, limbuski, mangerski, mukhijski, nevarski, raiski, šerpski, tamanški	službena <i>višejezičnost</i> (?)
<u>Tamil Nadu</u>	engleski, tamilski	službena dvojezičnost

¹⁵ 52. izvještaj ne spominje urdu. 51. izvještaj spominje uvođenje dodatnih službenih jezika uz ova dva: santhalskog, bengalskog, orijskog itd.

¹⁶ 51. i 52. izvještaj ne spominju maratški kao službeni jezik.

¹⁷ Prema 51. izvještaju dva su službena jezika, hindi i pandapski. 52. izvještaj tvrdi da je uz hindi službeni jezik u Harjani engleski.

¹⁸ 52. izvještaj ne spominje engleski.

¹⁹ 52. izvještaj ne spominje khaški.

²⁰ Sino-tibetski jezici svi osim engleskoga. 52. izvještaj spominje samo engleski kao službeni jezik.

SR/ST	službeni jezici	status
<u>Telangana</u> ²¹	<u>teluški, urdski</u>	službena dvojezičnost
<u>Tripura</u>	bengalski, engleski, kokboroški	službena <u>višejezičnost</u>
<u>Uttarakhand</u>	<u>hindi</u>	službena <u>jednojezičnost</u>
<u>Uttar Pradeš</u>	<u>hindi, urdski</u>	službena dvojezičnost
<u>Zapadni Bengal</u> ²²	bengalski, engleski, hindi, nepalski, orijski, pandapski, santhalski, urdski	službena <u>višejezičnost</u> (?)
<u>Andamanski i Nikobarski Otoci (ST)</u>	engleski, hindi	službena dvojezičnost
<u>Čandigarh (ST)</u>	engleski	službena <u>jednojezičnost</u>
<u>Dadra i Nagar Haveli</u> ²³ (ST)	guđaratski, hindi, marathski	službena <u>višejezičnost</u> (?)
<u>Daman i Diu (ST)</u>	engleski, guđaratski, hindi, konkanski	službena <u>višejezičnost</u>
<u>Delhi</u> ²⁴ (ST)	hindi, pandapski, urdski	službena <u>višejezičnost</u>
<u>Lakšadvip</u> ²⁵ (ST)	<u>engleski, hindi</u>	službena dvojezičnost (?)
<u>Pudučeri (ST)</u>	engleski, malajalamski, tamilski, teluški	službena <u>višejezičnost</u>

Tablica 2. Matematička procjena raspodjele govornika jezika iz Priloga 8.

jezik	govornici (2001) ²⁶	SR i ST na području kojih se jezik najviše upotrebljava ²⁷
asamski	13 168 484	Asam (4944)
bengalski	83 369 769	Zapadni Bengal (8534), Tripura (6735), Asam (2791),

²¹ Izvor: 51. i 52. izvještaj. 50. je izvještaj za manjine izrađen 16. 7. 2014. te ne uključuje podatke o republici Telangani koja je nastala iz dijela Andhre Pradeša 2. 6. 2014.

²² 52. izvještaj spominje samo bengalski i nepalski.

²³ 52. izvještaj ne spominje marathski.

²⁴ 52. izvještaj spominje i engleski.

²⁵ 51. i 52. izvještaj spominju samo engleski kao službeni jezik.

²⁶ Izvor podataka je popis stanovništva iz 2001.

²⁷ Podatci se temelje na rezultatima popisa stanovništva 2001. godine. Matematički je izračunano koliko govornika pojedinih jezika živi na 10 000 stanovnika određenog SR-a ili ST-a. U tablici su prikazani podatci za one teritorije na kojima je izračunano da živi 1 000 ili više od 1 000 govornika pojedinoga jezika (10 % ili više), dok podatci za teritorije na kojima je izračunano da živi 999 ili manje govornika nekog jezika nisu prikazani. Tako npr. u Zapadnome Bengalu živi prema izračunu 8 543 govornika bengalskoga na 10 000 stanovnika, u Tripuri je 6 753 takvih govornika, u Asamu 2 791 itd. Za savezne države kao Uttar Pradeš broj govornika bengalskoga u ovakvome izračunu iznosi manje od 1 000 govornika pa se ne navodi u tablici 2. Važno je uzeti u obzir da proračun eksplicitno navodi jezike iz Priloga 8, a ne sve jezike koji se govore u Indiji.

jezik	govornici (2001) ²⁶	SR i ST na području kojih se jezik najviše upotrebljava ²⁷
		Andamanski i Nikobarski Otoci (2595)
bodski ²⁸	1 350 478	Govornici ovoga jezika nisu prema ovome izračunu prisutni ni u jednome dijelu Indije u većem postotku.
dogrijski ²⁹	2 282 589	Đammu i Kašmir (2194)
guđaratski	46 091 617	Guđarat (8448), Daman i Diu (6883), Dadra i Nagar Haveli (2371)
hidski	422 048 642	Uttar Pradeš (9133), Rađasthan (9109), Himaćal Pradeš (8929), Uttarakhand (8803), Harjana (8734), Madhja Pradeš (8732), Čhattisgarh (8268), Delhi (8100), Bihar (7312), Čandigarh (6760), Đharkhand (5765), Daman i Diu (1977), Đammu i Kašmir (1861), Andamanski i Nikobarski Otoci (1840), Dadra i Nagar Haveli (1513), Maharaštra (1104)
karnatački	37 924 011	Karnataka (6626)
kašmirski	5 527 698	Đammu i Kašmir (5398)
konkanski ³⁰	2 489 015	Goa (5721), Dadra i Nagar Haveli (1038)
maithilski ³¹	12 179 122	Bihar (1427)
malajalamski	33 066 392	Lakšadvip (9788), Kerala (9676)
manipurski ³²	1 466 705	Manipur (6067)
marathski	71 936 894	Maharaštra (6889), Goa (2261)
nepalski ³³	2 871 749	Sikkim (6298)
orijski	33 017 446	Odiša (8318)
pandapski	28 871 749	Pandab (9170), Čandigarh (2792), Harjana (1052)
sanskrt	14 135	Govornici ovoga jezika nisu prema ovome izračunu prisutni ni u jednome dijelu Indije u većem postotku.
santhalski ³⁴	6 469 600	Đharkhand (1070)
sindhski ³⁵	2 535 485	Govornici ovoga jezika nisu prema ovome izračunu prisutni ni u jednome dijelu Indije u većem postotku.
tamilski	60 793 814	Tamil Nadu (8943), Pudućerri (8849), Andamanski i Nikobarski Otoci (1784)
teluški	74 002 856	Andhra Pradeš (8388), Andamanski i Nikobarski Otoci (1293)
urdski	51 536 111	Bihar (1141), Karnataka (1054)

Jezici se u tablicama 1 i 2 razlikuju i po uživanju odnosno neuživanju državne potpore. Tako, iako je engleski uz hidski službeni jezik saveza, razlikuje se od njega po tome što je za širenje i razvoj hidskoga kao upravnoga jezika država predvidjela znatna sredstva, dok za razvoj i širenje

²⁸ Dodan 2003.

²⁹ Ibid.

³⁰ Dodan 1992.

³¹ Dodan 2003.

³² Dodan 1992.

³³ Ibid.

³⁴ Dodan 2003.

³⁵ Dodan 1967.

engleskoga nije. Tablica 2 temelji se na popisu indijskih jezika koji, uz hindski, uživaju takvu državnu potporu. Ta je lista jezika poznatija kao *Prilog 8* (engl. *Eighth Schedule*) Ustavu Republike Indije i uključena je u njega od početka Ustava 1950., a kasnije samo nadograđivana. *Prilog 8* je, kako Ustav navodi u čl. 351, trebao služiti obogaćivanju hindskoga jezika³⁶ i njegovu opremanju da preuzme funkciju posrednika, a koji bi mogao izraziti kompozitnu strukturu indijske kulture. Pri tome je, poradi kulturoloških, ali i političkih razloga, sanskrt trebao biti primarni resurs takva obogaćivanja vokabulara, a tek potom i ostali indijski jezici. S vremenom su na listu dospjeli novi jezici koje Ustav 1950. godine nije uzeo u obzir: dogrijski, konkanski, nepalski, santhalski itd. Važan je, međutim, Bhattacharyin (2005: 7) zaključak da ulaskom jezika na listu u *Prilogu 8* jezična zajednica može tražiti od države da se propisi, zakoni i službena komunikacija provode na jeziku zajednice. Iz te perspektive status se jezika mijenja jer se mijenja obveza države prema govornicima određenoga jezika. Sa statusom mijenja se isto tako i percepcija jezika u široj zajednici pa je jasno zašto Mallikarjun (2004: 7) jezike iz *Priloga 8* smatra privilegiranim. No, kriteriji za uključivanje jezika u *Prilog 8* ostaju nejasnima, kao i to u čemu se ogleda obveza države ako se on automatski ne prenosi u službeni status države. Rezultat je toga da su danas istovremeno u nekim SR i ST službenim jezicima imenovani i oni čije osnaživanje država ne podržava zajedno s onima koji uživaju njezinu potporu, uzme li se *Prilog 8* kao garancija postojanja državne potpore. Promotrimo li jezičnu situaciju u SR Đammuu i Kašmiru, u dvije tablice vidljivo je da 2001. statusu dogrijskoga (21,74 %) i kašmirskoga (53,49 %) iz tablice 2 nije odgovarao status iz tablice 1, odnosno ni jedan se od njih nije nalazio među službenim jezicima tog SR-a. Među službenim jezicima nema ni ladačkoga (1 %), kao ni hindskoga (18,44 %) ili pandapskoga (1,88 %), koje su stanovnici Republike prijavili u popisu kao svoje jezike. Umjesto njih službeni je jezik SR Đammu i Kašmir urdski, za koji matematička projekcija primijenjena u tablici 2 pretpostavlja da je materinski jezik za 13 govornika od 10 000 na području tog SR-a. Za usporedbu, isti matematički izračun iz tablice 2 pretpostavlja da je na području Đammua i Kašmira među 10 000 stanovnika: 5 398 govornika kašmirskoga, 2 194 govornika dogrijskoga, 1 861 govornik hindskoga i 190 govornika pandapskoga. Ladački se u toj projekciji ne spominje jer su obrađeni poimence samo jezici iz *Priloga 8*, dok se svi drugi, „nepriložni“, grupno izračunavaju. Tako u toj projekciji na 10 000 stanovnika u Đammuu i Kašmiru 254 govornika govore nekim od „nepriložnih“ jezika, pa time i ladačkim.

³⁶ Ustavom se Indija obvezala na ulaganje u hindski i njegovu promidžbu u savezu (čl. 351).

Iz toga proizlazi da prisutnost urdskoga, kao i drugih jezika u *Prilogu 8*, pa i njihovo imenovanje za službene jezike, nije rezultat samo činjeničnoga stanja brojki nego povijesno-političkih i kulturoloških razloga. Tako je urdski 1950. godine bio standardiziran za razliku od drugih jezika u Đammuu i Kašmiru, što je dakako moglo utjecati na političku odluku. Isto tako, imenovanje urdskoga kao službenoga jezika u toj republici može se gledati i kao „obećanje” države većinskomu muslimanskomu stanovništvu³⁷ na pravo njegovanja vlastitoga identiteta kroz urdski jezik. Razlozi za imenovanje urdskoga službenim jezikom nisu sporni, no nije jasno zašto uz taj i drugi jezici iz regije nisu danas imenovani službenim jezicima kad već država ulaže u njihovo osnaživanje od nekoga vremena. Ako se povedemo za Ustavom, treba pretpostaviti da nitko od govornika ovih jezika nije zatražio, sukladno čl. 347, da neki od tih jezika postane i službenim jezikom ovoga SR-a ili jednoga njegova dijela, što je važna informacija.

Zanimljiv je nadalje slučaj sindhskoga i sanskrta. Oba jezika nalaze se u *Prilogu 8*, a istovremeno nisu imenovani kao službeni jezici ni u jednome dijelu Indije.³⁸ Jasno je da sanskrt prisutnost u *Prilogu 8* duguje svojoj kulturno-povijesnoj ulozi u trajanju sanskrtske civilizacije³⁹ kao i projekciji uloge u budućnosti (iz perspektive Ustava iz 1950., ali i ranije) kao izvora za veliki sociolingvistički i standardološki projekt standardizacije novindijskih jezika.⁴⁰ To se međutim ne može tvrditi za sindhski. Prema popisu stanovništva iz 2001. u Indiji živi nešto više od 2,5 milijuna govornika sindhskoga, koji prema matematičkome izračunu iz tablice 2 žive najviše u Guđaratu (189 govornika na 10 000 stanovnika), Maharaštri (73) i Rađasthanu (67). Da bi se razumio položaj govornika sindhskoga u Indiji, važno je spomenuti da većina govornika sindhskoga od političke podjele Potkontinenta 1947. živi u Pakistanu⁴¹ te da je vjerojatno upravo ta povijesno-politička podjela odnosno njezine posljedice⁴² dovela do uključena sindhskoga u *Prilog 8* 1967. godine (Matišić, 1982: 46-47).

³⁷ Prema popisu stanovništva iz 2001. muslimani čine 67 % stanovnika Đammua i Kašmira. Hinduisti su najbrojnija vjerska manjina u tom SR-u s 29,6 %. Ostale religije koje se spominju u popisu za ovu republiku jesu kršćani (0,2 %), sikhi (2 %) i buddhisti (1,1 %).

³⁸ Na internetu se mogu pronaći novinski tekstovi o imenovanju sanskrta službenim jezikom u Uttarakhandu, međutim službeno tu informaciju nije bilo moguće potvrditi.

³⁹ Vidi Matišić (1982, 1984, 1988), Pollock (2006).

⁴⁰ Vidi Matišić (1982), Wessler (2014).

⁴¹ U usporedbi s 2,5 milijuna govornika u Indiji, 2001. u Pakistanu je živjelo više od 18,84 milijuna govornika sindhskoga. Dok su u Indiji govornici pretežito raseljeni, uz manjine u Guđaratu i u Maharaštri, u Pakistanu mnogi govornici sindhskoga i dalje žive u pokrajini Sindh.

⁴² Velika migracija stanovništva pa tako i govornika sindhskoga.

Ustav također kaže ponešto o upotrebi jezika u drugim sferama vlasti uz onu administracije. Tako čl. 348. kaže da je engleski službeni jezik Vrhovnoga suda i visokih sudova, zakona, dopuna zakona i propisa. Uvođenje se drugih jezika u visoke sudove dopušta čl. 348.2, dok u slučaju prijevoda zakona i drugih spisa na ine indijske jezike engleski tekst ostaje mjerodavan (čl. 348.3). Do danas je uz engleski u sudstvo uveden hindski u nekim republikama (Bihar, Madhja Pradeš, Rađasthan, Uttar Pradeš), dok zahtjevi Tamil Nadua, Karnatake i dr. za uvođenje tamilskoga, karnatačkoga itd. još nisu odobreni (Ministarstvo pravosuđa, izjava: 2015).⁴³

Ustav propisuje upotrebu engleskoga i hindskoga jezika (čl. 120.1-2) za sveindijski parlament, odnosno upotrebu službenih jezika koje SR ili ST odabere, odnosno hindskoga i/ili engleskoga (čl. 210.1-2) u parlamentima na nesaveznoj razini. Upotreba je materinskoga jezika u oba slučaja označena kao treća opcija koja se dopušta ako se član zakonodavna tijela ne može izraziti na već spomenutim jezicima. I ovdje Ustav spominje rokove za primjenu engleskoga jezika, no, kako je vidljivo iz pregleda propisa pojedinih parlamenata, ne postoji jedinstveno rješenje, nego je svaki SR i ST donosio propise za svoja tijela. Priručnik za zastupnike Donjega doma sveindijskoga parlamenta, Lok Sabha, tumači dodatno da u treću jezičnu mogućnost ulaze jezici iz *Priloga 8*, ali i drugi jezici (Handbook 2014: 93). U parlamentu Uttar Pradeša i Bihara jedini je službeni jezik hindski,⁴⁴ no za razliku od utarpradeškoga biharski dopušta mogućnost da se članovi obrate parlamentu na materinskome jeziku.⁴⁵ Uz jednojezične nesavezne parlamente tu su i višejezični, pa su tako u Kerali uz malajalamski službeni jezici parlamenta još i tamilski, karnatački i engleski,⁴⁶ a asamski parlament dopušta upotrebu četiriju jezika: asamskoga, bengalskoga, engleskoga i hindskoga.⁴⁷

Iz navedenih primjera proizlazi da višejezičnost ima svoj odraz u barem nekim zakonodavnim tijelima čime se jamči mogućnost praćenja i sudjelovanja u donošenju zakona. No, uvid u transkripte Donjega doma sveindijskoga parlamenta i detaljnije zagledanje u propise za to tijelo otkrivaju ne samo to da je upotreba jezika različitih od engleskoga i hindskoga ograničena nego i da je upotreba takvih jezika nevidljiva u pisanom obliku. Za razliku od govora na hindskome i engleskome, koji ostaju zabilježeni u arhivi i kasnije budu

⁴³ Po vijestima u medijima vidljivo je da vlade nekih SR-a ne odustaju od pokušaja uvođenja drugih jezika u sudove.

⁴⁴ Izvor: http://uplegassembly.nic.in/ENGLISH/pdfs/niyamavali_1958_english.pdf, čl. 282 (8. 6. 2017.).

⁴⁵ Izvor: http://vidhansabha.bih.nic.in/pdf/RULE_PROCEDURE/Bihar_Rules-2012_Eng_final.pdf, čl. 35 (8. 6. 2017.).

⁴⁶ Izvor: <http://niyamasabha.org/pdfs/rulesofprocedure.pdf>, čl. 305.1 (8. 6. 2017.).

⁴⁷ Izvor: http://assamassembly.gov.in/rop_ch_7.html, čl. VII.28 (8. 6. 2017.).

objavljeni, govori na drugim jezicima uvijek se bilježe u prijevodu na hindski i/ili engleski jezik. Tako njihova prisutnost ostaje ograničena na trenutak držanja govora i publiku koja je prisutna u parlamentu te medije koji će govor zabilježiti. Slična se situacija može očekivati u drugim tijelima javne uprave, odnosno pitanje je kada se i u kojim slučajevima višejezičnost provodi u savezним republikama i teritorijima. Nadalje, koliko je izvedivo i potrebno da se svaki propis objavi na svim službenim jezicima u Zapadnom Bengalu, kao i koliko su i kako stanovnici upoznati sa svojim pravima, osobito uzme li se u obzir da je 467,9 milijuna građana (45,49 %) bilo 2001. godine prema popisu stanovništva nepismeno. Iz toga proizlazi i pitanje o jezicima u obrazovanju.

2. 2. Trojezična formula u obrazovanju i višejezičnost

Središnji je odbor za prijedloge u obrazovanju 1956. savjetovao uvođenje trojezične formule u pred fakultetsko obrazovanje, što je 1968. indijska savezna vlada prihvatila i počela provoditi kako bi dodatno utvrdila političku ideju jedinstva različitih (LaDousa, 2005: 462). Formula se do danas tumači na različite načine, no u jednome se svi slažu: važno je učenje engleskoga jezika u školama. Diskusije se vode oko ostala dva jezika u formuli s obzirom na to da formula ima potpravilo koje uzima u obzir provodi li se obrazovanje na teritoriju na kojemu je hindski jedan od govorenih jezika. Za one SR i ST u kojima živi većinska hindska jezična zajednica hindski se klasificira kao prvi jezik za djecu u školama, a uz njega se kao treći jezik uči neki od modernih indijskih jezika, uz preporuku da to bude jedan od jezika iz južne Indije. SR i ST u kojima hindski nije jezik većine dužni su pak uvesti obvezno u škole hindski uz jezik koji se kategorizira kao „regionalni“, a pod čime mnogi razumijevaju jezik većinske zajednice u SR-u/ST-u.⁴⁸ Time je uvedena obveza učenja hindskoga jezika na cijelome području saveza te dokinuta mogućnost izgradnje višejezičnosti koja bi lokalnome stanovništvu bila prihvatljivija ili vrjednija jer bi promicala regionalno povezivanje i regionalnu migraciju s obzirom na to da hindski zauzima mjesto u formuli te ga uče i oni u čijemu se užem okolišu hindski ne pojavljuje kao govoreni jezik bilo većine bilo manjine.⁴⁹ Uz eksplicitno neprihvatanje formule u Tamil Naduu (LaDousa,

⁴⁸ U Ustavu se „regionalan“ spominje u naslovu odjeljka u kojemu se uređuju službeni jezici uprave u SR-u i ST-u.

⁴⁹ Tako npr. u Kerali, gdje je udio hindskoga stanovništva prema tablici 2 manji od 1000 stanovnika na 10 000 stanovnika Kerale, djeca u školama uče hindski iako na hindskome u svojoj okolini ne mogu komunicirati s velikim brojem ljudi. Time se zauzima mjesto da u školi usvoje neki od jezika koji je u njihovu okolišu prisutniji, tamilski, teluški ili neki treći. Drugim riječima, djeca u određenim dijelovima Indije uče najmanje dva, a nekada i tri strana jezika ako je njihov materinski jezik manjinski jezik u zajednici u kojoj pohađaju školu.

2005: 462), mnogi su odlučili nepoštivati formulu implicitno, odnosno prihvatiti njezinu nedorečenost i otvorenost tumačenju. LaDousino (2005: 464) istraživanje o jezicima u varanaškim školama pokazuje da se u razdoblju njegova studijska istraživanja (1996. – 1997.) južnoindijski jezici nisu poučavali u Varanasiju i kad je postojao kadar koji bi mogao provesti takav program.⁵⁰ Umjesto dravidskog jezika poučavao se sanskrt, bengalski ili neki treći jezik iz sjeverne Indije. Važno je naglasiti da uz obrazovne ustanove, trojezičnu formulu tumači i sama država odnosno njezina pojedina tijela. Tako je Nacionalno vijeće za istraživanje i osposobljavanje u obrazovanju (2006: 13) uvelo veći broj „ili” u formulu pa prvi jezik može biti materinski jezik ili „regionalni” jezik, a drugi i treći jezik u oba slučaja mogu biti moderni indijski jezik, hindski ili engleski. Uvođenje „ili” čini formulu fleksibilnijom, no Abbi (2009: 305–307) tvrdi da formula sama po sebi ograničava jezičnu raznolikost jer se govornici manjinskih jezika,⁵¹ većinom, ali ne samo plemensko stanovništvo, priklanja jačim jezičnim zajednicama te zaboravlja svoje jezike. Do sličnih je opažanja došao LaDousa (2005: 462) u razgovoru s Varanašanima kojima nastava na bhođpurskome⁵² umjesto na hindskome ne zvuči primamljivo.

Uz objašnjenje da je Varanasi bio važan centar za promicanje hindskoga i pokret bhaktija (Matišić, 2006: 21), važno je uzeti u obzir i druge čimbenike privlačnosti nematerinskoga jezika kao npr. da investicija u jezik odnosno njegovo učenje ne bi trebala biti veća od povratne dobiti. Tako u sagledavanje čimbenika koji utječu na smanjivanje raznolikosti indijskoga višejezičnoga krajolika treba uračunati i ekonomiju odnosno utjecaj tržišta. Annamalai (2002: 6) vidi tržište kao ključni čimbenik s obzirom na to da govornici jezičnih zajednica s manje probitačnom ekonomijom žele povećati svoje mogućnosti mobilnosti i uspjeha u društvu. Iz te je perspektive lista indijskih jezika u koje vrijedi investirati vrijeme i novac kraća od liste jezika u *Prilogu 8*, a na njezinu je čelu, ako uzmemo u obzir rezultate LaDousine (2014) studije u Varanasiju kao važne pokazatelje za Indiju, engleski jezik. U takvoj raspodjeli moći između jezičnih zajednica može se naići na dobro obrazovanu osobu koja dobro ili odlično umije čitati i pismeno komunicirati na nekom jeziku, a slabo

⁵⁰ Vidi isto Vishwanatham (2001: 318-320) o nepoštivanju formule i neučenju južnoindijskih jezika.

⁵¹ Ustav se posebno osvrnuo na jezične manjine osiguravajući im pravo na obrazovanje na materinskome jeziku u osnovnoj školi u bilo kojem dijelu Indije i posebnu službu koja će se brinuti za poštivanje propisa (čl. 350A i B).

⁵² Bhođpurski je jedan od biharskih jezika. Matišić (2006: 18–19) uspoređuje odnos između standardnoga hindskoga i biharskih jezika s onima njemačkoga i nizozemskoga. Genetski su biharski jezici srodni s bengalskim i asamskim. Tipološki pripadaju istočnome tipu kao i istočni hindski dijalekti u kontinuumu jezika u sjevernoj Indiji, dok standardni hindski pripada zapadnome tipu (Matišić, 2006: 30).

ili nimalo na materinskome, što predstavlja prihvatljivu organizaciju jezičnoga znanja za neke građane Indije.

Dodatnu poteškoću u organizaciji jezika u obrazovanju predstavlja i definicija materinskoga jezika. Nerijetko postoje situacije u kojima djetetovi roditelji govore različite materinske jezike. Takvu stvarnost odražavaju i promjene u definiciji materinskoga (prvoga) jezika kroz desetljeća za potrebe popisivanja stanovništva. Prema posljednjoj izmjeni definicije materinskoga jezika u priručniku za popisivanje stanovništva iz 1971. materinskim se jezikom smatra jezik kojim se majka obraća djetetu. Ako je majka umrla dok je dijete bilo malo, materinskim se jezikom smatra jezik doma,⁵³ koji može i ne mora biti isti kao jezik majke.

Rasprava o trojezičnoj formuli u obrazovanju vodi i do pitanja dvojezičnosti odnosno višejezičnosti pojedinaca. Prema rezultatima popisa stanovništva iz 2001. godine u Indiji je više od 255 milijuna ljudi sebe smatralo dvojezičnima, dok je njih 87,49 milijuna za sebe reklo da upotrebljavaju tri jezika. Među najčešće spominjanim drugim jezicima bili su hindski i engleski. Tako se tvrdi da je za 98,2 milijuna Indijaca hindski drugi jezik, a za njih 31,2 milijuna treći jezik.⁵⁴ Podatci za engleski kažu da je za oko 86 milijuna Indijaca engleski drugi jezik, a za oko 39 milijuna njih treći jezik koji uče i rabe. Moguće je da neki stanovnici Indije rabe i veći broj jezika no popis stanovništva to nije zabilježio. Popis stanovništva međutim pokazuje da dvojezičnost i višejezičnost nisu samo rezultat trojezične formule, nego su i društvena potreba jer se kao prvi, drugi i treći jezik pojavljuju i oni za koje ne znamo jesu li doista zastupljeni u obrazovanju: adijski, bhilski, deorski, gondski, kodavski, kukijski, mundarski, savarski itd. Iz samoga se popisa stanovništva ne vidi koje su kriterije popisivači upotrebljavali u prikupljanju odgovora o dvo-/višejezičnosti. Dodatno o nepovezanosti višejezičnosti stanovništva s obrazovanjem govore i neka starija istraživanja (npr. Gumperz i Wilson, 1971) o višejezičnome seoskome stanovništvu.⁵⁵ Kako dvo-/višejezičnost u popisu stanovništva ne ovisi o pismenosti na tim jezicima,⁵⁶ postavlja se pitanje koliko trojezična formula pridonosi širenju kulture dvo-/višejezičnosti. Godine 2001.

⁵³Izvor:

http://censusindia.gov.in/Data_Products/Library/Indian_perceptive_link/Census_Terms_link/censusterm.html (9. 6. 2017.).

⁵⁴ Izvor podataka je novinski članak koji se poziva na rezultate popisa stanovništva iz 2001. godine: <http://timesofindia.indiatimes.com/india/Indiaspeak-English-is-our-2nd-language/articleshow/5680962.cms> (15. 6. 2017.).

⁵⁵ Gumperz i Wilson su analizirali višejezičnu komunikaciju u selu Kupvar u Maharaštri u kojemu stanovnici za sporazumijevanje upotrebljavaju marathski, teluški, karnatački i urdski.

⁵⁶ Mallikarjun (2004: 15) tvrdi da ispitanik sam procjenjuje svoje poznavanje jezika. Ne mora znati čitati ni pisati.

je 560,68 milijuna stanovnika bilo pismeno i, ako se pretpostavi da je trojezična formula bila primjenjivana u svim školama, broj je vraćenih odgovora o dvo-/više-jezičnosti trebao biti mnogo veći. Izostanak te korelacije može se tumačiti kao podbacivanje trojezične formule kao takve, ali i kao pitanje dosljednosti provedbe formule u obrazovnome sustavu.

Dodatno je pitanje koliko društveno razlikovanje statusa jezika i dijalekta utječe na sliku dvo-/više-jezičnosti u Indiji, što se najbolje može vidjeti na primjeru jezičnih zajednica koje se smatraju dijalektima jezika. Tako je prema starijem popisu stanovništva iz 1981. dvojezičnost i višejezičnost među govornicima hindskoga jezika mnogo manje raširena nego u drugim jezičnim zajednicama u Indiji⁵⁷ što Krishnamurti (1998: 262) tumači kao dokaz da trojezična formula nije postigla željene rezultate. Iako je moguće podatke tumačiti i na taj način, oni se mogu sagledati i iz druge perspektive. Naime, u hindske je dijalekte ubrojen velik broj jezičnih zajednica koje se protežu od Pandaba na zapadu do Zapadnoga Bengala na istoku.⁵⁸ Na tome su području prisutne jezične zajednice koje se razlikuju genetski i tipološki (Matišić, 2006: 30), no u popisu stanovništva sve se te zajednice objedinjuju pod istim vrijednosnim identitetom hindskoga jezika.⁵⁹ Tako jednostrukosti hindskoga vrijednosnoga prostora odgovara genetska i tipološka višestrukost koja društveno ostaje nepriznata u obrazovnome sustavu kao primjer dvo-/više-jezičnosti za razliku od dvojezičnosti tipa hindski – tamilski ili hindski – engleski jezik, koje se u statistikama broje kao uspjeti slučajevi dvo-/više-jezičnosti. Time se stvara slika kako su govornici hindskoga nezainteresirani za usvajanje drugih jezika, no zaboravlja se, dakle, da ta vrijednosno jedinstvena zajednica u sebi njeguje različite tipove dvo-/više-jezičnosti koje u sustavu statistika ostaju nepriznatima.

3. NASLIJEĐENA HIJERARHIJA MOĆI I ODNOS HINDSKOGA I ENGLESKOGA

Od trenutka uspostavljanja nezavisnosti do danas indijsko društvo raspravlja o odnosu moći između dva službena jezika saveza i njihovu odnosu prema drugim indijskim jezicima. Pri tome se nailazi na termine „nacionalni jezik“

⁵⁷ Prosječni je postotak dvojezičnosti za Indiju 1981. bio 13,34 %, a u hindskim saveznm republikama 4,76 % (Krishnamurti, 1998: 262). Godine 1991. indijski je prosjek bio 19,44 % (Gargesh & Neira, 2017: 47).

⁵⁸ Zračna udaljenost između glavnih gradova Pandaba i Zapadnoga Bengala je 1459 km.

⁵⁹ O identitetima u jeziku vidi Katičić 1992: 35–54.

iako Indija takav jezik Ustavom nikada nije proglasila,⁶⁰ a kojemu se kao opreka postavljaju „regionalni jezici“,⁶¹ odnosno jezici koji ne pretendiraju na prisutnost na teritoriju cijeloga saveza, nego većina govornika određene jezične zajednice živi na dijelu teritorija saveza, kao npr. govornici malajalamskoga u Kerali. U tim raspravama neki Indijci hindski krivo smatraju nacionalnim jezikom, negodujući pri tome zbog dominacije engleskoga jezika, koja se među ostalim vidi i u poželjnosti učenja engleskoga među različitim slojevima društva, iz čega proizlazi da je utjecaj hindskoga manji od utjecaja engleskoga.

Takva analiza odnosa moći u indijskome jezičnome krajoliku nije međutim nova niti se može smatrati posljedicom 20. stoljeća ili kolonijalizma. Engleski je svakako došao s britanskim trgovcima i ustoličio svoj status u indijskome društvu uspostavljanjem čvrste mreže moći u kolonijalnome razdoblju, no sama mreža odnosa moći izražena preko statusa jezika mnogo je starija od britanskoga kolonijalizma. Prema Matišić (1982: 71–89) može se zaključiti da je i prije 19. stoljeća sociolingvistička slika Indije bila podjednako kompleksna i hijerarhijski ustrojena na čelu sa sanskrtom, a potom sa sanskrtom i perzijskim zbog promjena u vladajućim slojevima društva.⁶² Temelje ovoga hijerarhijskoga obrasca i prevlasti sanskrtske kulture⁶³ Pollock (2006: 254–256) vidi u translokálnosti i transetničnosti sanskrta kao jezika te u estetskim mogućnostima ekspresije i stabilnosti njegove upotrebe. Ovi temelji daju naslutiti zašto je engleski i dalje prisutan i važan jezik za Indiju danas.⁶⁴

Tako se, iako su jezične zajednice engleskoga kao prvoga ili drugoga jezika brojčano manje od istih zajednica hindskoga i drugih indijskih jezika te iako engleski ne uživa državnu potporu, odnosno nije u *Prilogu 8*, jezičnim zajednicama engleskoga mnogi žele pridružiti. Slična je situacija u prošlosti bila s jezičnim zajednicama sanskrta i perzijskoga. No, 19. stoljeće je donijelo promjenu utoliko što su nove filozofsko-političke ideje⁶⁵ o nacionalnoj državi u Indiji bile neostvarive ili teško ostvarive bez podrške brojčano nadmoćnih

⁶⁰ Ustav na engleskom jeziku hindski naziva *official language* čemu je hindski pandan *rāja bhāṣā*. Hindski ekvivalent nacionalnoga jezika je *rāṣṭra bhāṣā*. Kako se u dokumentima ne upotrebljava termin nacionalni jezik, izvor nesporazuma treba tražiti drugdje.

⁶¹ Vidi Sharma i Sharma (2004: 195), Bhatia (2008: 121–131), Brass (2005: 73), Kothari (2003: 33) itd.

⁶² Detaljnija se analiza ovih odnosa može pronaći i u Matišić (1984) s objašnjenjima u smjenama jezika na vrhu hijerarhijske piramide. Matišić primjećuje da sanskrt vjerojatno nije uvijek bio na vrhu hijerarhijske strukture.

⁶³ Matišić je naziva sanskrtskom civilizacijom (1982, 1984).

⁶⁴ Pitanje je može li se položaj engleskoga danas u Indiji posvema izjednačiti s položajem sanskrta, perzijskoga i u jednome dijelu arapskoga na Indijskome potkontinentu prije 19. stoljeća te pojave engleskoga i jačanja britanskoga položaja. O tome bi se moglo više pisati u zasebnome tekstu.

⁶⁵ Matišić ih naziva tekovinama zapadne kulture (1982: 89).

jezičnih zajednica, a njihovo je uključivanje dovelo hindski odnosno urdski u javnu sferu. Hindski i urdski, kao ni drugi indijski jezici danas, ne udovoljavaju svim temeljima sanskrtske civilizacije da bi bili na vrhu hijerarhijske piramide. Stoga je, jednom kad je politički cilj bio ostvaren,⁶⁶ njihovo daljnje uključivanje i razvijanje palo u drugi plan iako je mnogo toga učinjeno jer jednom uključeni u proces stvaranja suvremenoga političko-društvenog okvira, indijski su jezici ušli u temeljne indijske dokumente. Iz toga dualnoga sustava proizašli su engleski i hindski⁶⁷ kao jezici upravnoga sloja buduće nacije, te manji broj indijskih jezika s prevlasti na dijelu indijskoga teritorija ostvarenom većinskim brojem govornika.

Iz toga proizlazi da se ne može tvrditi da je samo jedan od tih dvaju jezika na hijerarhijskome vrhu u suvremenome indijskom društvu. Prateći Orsinijine (2002: 383) zaključke o hindskome kao jeziku koji je omogućio promjenu društvenoga statusa mnogima promovirajući mobilnost i ulazak u novu sferu zanimanja činovnika, može se reći da je hindski i nakon 1947. sigurno vrijedna investicija za dio indijskoga stanovništva. Okrilje srednje klase i njezine kulture, unatoč premoći engleskoga, omogućilo je jezičnoj zajednici hegemonijski odnos prema drugim jezičnim zajednicama u Indiji, odnosno takvu istu prevlast na manjem dijelu teritorija malom broju nehindskih indijskih jezika. Održivost se ovoga obrasca temelji ne samo na nezainteresiranosti za ulaganje u materinske jezike u ekonomski ne toliko probitačnim zajednicama nego i u zajednicama kao što je hindska jer ih sve motivira želja za većom mobilnosti i poboljšanjem statusa u društvu. Ta želja odražava se kao investicija u engleski ne samo u Indiji nego i na globalnoj razini (Williams i Williams, 2016: 294), iz čega dalje proizlazi pitanje koliko je moguće očekivati da će indijske nehindske, brojčano manje snažne jezične zajednice s manje financijskih sredstava, uspjeti održati svoje govornike zainteresiranima za jačanje društvenoga statusa u mreži odnosa i moći, a onda i za regeneraciju i opstanak kroz vlastiti jezik umjesto priključivanjem drugim jezičnim zajednicama. Iz te perspektive možda je upitno održavanje jezične raznolikosti u Indiji danas za razliku od prijašnjih razdoblja ponajviše zbog prodornosti novih tekovina u formi tehnologije i bolje prometne povezanosti.

⁶⁶ Orsini (2002: 341–343) pokazuje da je i prije 1947. ostvarivanje političkoga cilja teklo na dva paralelna pravca, odnosno da se na panindijskoj razini politika nacionalnoga oslobođenja vodila na engleskom jeziku, a u trenucima kada su ti krugovi trebali u sebe propustiti i nepolitičare odnosno buduće građane Republike Indije, politika se selila u indijske moderne jezike.

⁶⁷ Urdski za Pakistan.

4. ZAKLJUČCI

Uzme li se u obzir Škiljanova (1988: 40) opservacija da jezična politika pojašnjava zatečeno stanje hijerarhijskih odnosa, ne čudi da se dubinska struktura odnosa moći nije promijenila. Hindski nije zamijenio engleski na vrhu hijerarhijske piramide zbog toga što engleski odgovara temeljnim principima djelovanja sanskrtske civilizacije. Pri tome važnu ulogu imaju interesi grupa koje zastupaju određene jezike iz čega se može zaključiti da interesi govornika engleskoga imaju veću ulogu od interesa govornika hindskoga jezika unatoč brojčanoj premoći hindske i drugih indijskih jezičnih zajednica. S jedne strane indijska država propagira širenje indijskih jezika, no s druge su ekonomska probitačnost i isplativost investicije učenja jezika na strani engleskoga. Visoka stopa nepismenosti stanovništva 2001. dovodi u pitanje kako građani znaju za svoja jezična prava te što mogu učiniti da ih ostvare. Moguće je da zajamčena, no nepotraživana prava doprinose promjenama u jezičnoj raznolikosti Indije. Neobjavljivanje svih odgovora o materinskim jezicima u popisima stanovništva također daje drugačiju sliku, kao i pripisivanje genetski i tipološki različitih jezičnih idioma pod iste vrijednosne identitete.

LITERATURA

- 50th Report of The Commissioner for Linguistic Minorities in India, The. (2014). Delhi: Government of India. <http://nclm.nic.in/shared/linkimages/NCLM50thReport.pdf> (6. 6. 2017.)
- 51st Report of The Commissioner for Linguistic Minorities in India, The. (2015). Delhi: Government of India. <http://nclm.nic.in/shared/linkimages/NCLM51stReport.pdf> (6. 6. 2017.)
- 52nd Report of The Commissioner for Linguistic Minorities in India, The. (2016). Delhi: Government of India. <http://nclm.nic.in/shared/linkimages/NCLM52ndReport.pdf> (6. 6. 2017.)
- Abbi, A. (2009) Vanishing Diversities and Submerging Identities: An Indian Case. U Sarangi, A. (ur.) *Language and Politics in India*. Delhi: Oxford University Press, 299–310.
- Abbi, A. (2016) Andaman languages. U Hock, H. H. i Bashir, E. (ur.) *The Languages and Linguistics of South Asia: A Comprehensive Guide*. Berlin/Boston: Mouton de Gruyter, 157–165.
- Annamalai, E. (2002). Language policy for multilingualism. http://www.linguapax.org/wp-content/uploads/2015/07/CMPL2002_Plenari_EAnnamalai.pdf (30. 5. 2017.)
- Bhattacharyya, H. (2005) Federalism and Regionalism in India: Institutional Strategies and Political Accommodation of Identity. Heidelberg Papers in South Asian and Comparative Politics: Working Paper no. 27. Heidelberg. <http://archiv.ub.uni-heidelberg.de/volltextserver/5500/1/hpsacp27.pdf> (20. 11. 2017.)
- Bhatia, T. (2008) Major regional languages. U Kachru, B. B., Kachru, Y. i Sridhar, S. N. (ur.) *Language in South Asia*. New Delhi: Cambridge University Press, 121–131.
- Bastardos-Boada, A. (2013) Sociolinguistics: Towards a Complex Ecological View. U Massip-Bonet, A. i Bastardas-Boada, A. (ur.) *Complexity Perspectives on Language, Communication and Society*. Switzerland: Springer International Publishing AG, 15–34.
- Bhattacharya, H. (2005) Federalism and Regionalism in India: Institutional Strategies and Political

- Accommodation of Identity. *Heidelberg Papers in South Asian and Comparative Politics, Working Paper 27*, 1–28.
- Blevins, J. (2007) A long lost sister of Proto-Austronesian? Proto-Ongan, mother of Jarawa and Onge of the Andaman Islands. *Oceanic Linguistics* 46 (1), 154–198.
- Brass, P. R. (2005, 1974¹) *Language, Religion and Politics in North India*. USA: iUniverse.
Census Data Online 2001. <http://censusindia.gov.in/2011-common/censusdataonline.html> (1. 6. 2017.)
- Ethnologue: Languages of the World. www.ethnologue.com (30. 5. 2017.)
Handbook for Members of Lok Sabha (2014). New Delhi: Lok Sabha Secretariat.
<http://164.100.47.194/Loksabha/Members/handbook.aspx> (23. 6. 2017.)
- Haugen, E. (2001, 1972¹). The Ecology of Language. U Fill, A. i Mühlhäusler, P. (ur.) *The Ecolinguistics Reader: Language, Ecology and Environment*. New York: Continuum, 57–66.
- Gargesh, R. i Neira, D. A. (2017) English in tertiary education in India: a Janus-faced perspective with special reference to the University of Delhi. U Sung Park, E. i Spolsky, B. (ur.) *English Education at Tertiary Level in Asia: From Policy to Practice*. Oxon, New York: Routledge, 46–64.
- Gumperz, J. J. i Wilson, R. (1971) Convergence and Creolization: A Case from the Indo-Aryan / Dravidian Border in India. U Dil, A. S. (ur.) *Language in Social Groups: Essays by John J. Gumperz*. California: Stanford University Press, 251–273.
- Katičić, R. (1992) Identitet jezika. U *Novi jezikoslovni ogleđi*. Zagreb: Školska knjiga, 35–54.
- Kothari, R. (2003) *Translating India: the Cultural Politics of English*. London, New York: Routledge, Taylor & Francis Group.
- Krishnamurti, B. (1998). *Language, Education and Society*. New Delhi: Sage Publications.
- LaDousa, Ch. (2005) Disparate markets: Language, nation, and education in North India. *American Ethnologist* 32 (3), 460–478.
- LaDousa, Ch. (2014) *Hindi Is Our God, English Is Our Sky: Education, Language, And Social Class In Contemporary India*. New York and Oxford: Berghahn Books.
- Mallikarjun, B. (2004). Indian Multilingualism, Language Policy and the Digital Divide. *Language in India* 4 (4). <http://www.languageinindia.com/april2004/kathmandupaper1.html> (23. 6. 2017.)
- Matišić, Z. (1982) *Indijski standardni jezici s posebnim obzirom na hindski*. (Doktorska disertacija). Zagreb: Sveučilište u Zagrebu.
- Matišić, Z. (1984) Sanskrit i indijska civilizacija. *Književna smotra* XVI (53), 33–38.
- Matišić, Z. (1988) The Nature of Linguistic Convergence in Indo-Aryan. Filipović, R. i Bratanić, M. (ur.) *Proceedings of the Symposium Languages in Contact*. Zagreb: Institute of Linguistics, 76–81.
- Matišić, Z. (2006) Hindi literature and its dialects. U Damsteegt, Th. (ur.) *Voices from South Asia. Language in South Asian literature and film*. Zagreb: Biblioteka orientalia, 11–32.
- Ministarstvo pravosuđa: izjava za medije* (2015).
<http://pib.nic.in/newsite/PrintRelease.aspx?relid=132952> (2. 6. 2017.)
- Orsini, F. (2002) *The Hindi public sphere 1920–1940: Language and Literature in the Age of Nationalism*. New Delhi: Oxford University Press.
- Pollock, Sh. (2006) *The language of the gods in the world of men: Sanskrit, culture, and power in premodern India*. Berkeley: University of California Press.
- Sharma, R. N. i Sharma, R. K. (2004) *Problems of Education in India*. New Delhi: Atlantic Publishers & Distributors.
- Škiljan, D. (1988) *Jezična politika*. Zagreb: Naprijed.
- Vishwanatham, K. (2001) The Eighth Schedule and Three Language Formula. U Daswani, C. J. (ur.) *Language Education in Multilingual India*. New Delhi: UNESCO, 299–333.
- Wessler, H. W. (2014) Hindi Revisited: Language and Language Policies in India in Perspective. U Kuczkiwicz-Fraś, A. (ur.) *Defining the Indefinable: Delimiting Hindi*. Frankfurt am Main: Peter Lang, 65–79.
- Williams, G. i Williams, G. (2016) *Language, Hegemony and the European Union: Re-examining 'Unity in Diversity'*. Switzerland: Palgrave Macmillan.

SOCIOLINGUISTIC ECOLOGY IN INDIA: LANGUAGE POLICY AND ITS INFLUENCE ON LINGUISTIC DIVERSITY

Contemporary India is a heterogeneous multilingual state in which the languages of various language families are present. The Constitution of the Republic India and other documents regulate the use of languages in particular spheres of public communication. Yet the same documents do not create an egalitarian environment for the use of all languages in public communication. The paper summarizes how explicit language policy (regulations) reflect linguistic diversity and language hierarchy in India by appointing official languages in administration and legislative bodies and introducing a three-way formula into education. Comparative analysis of documents and language statistics from Census 2001 tries to reveal possible oversights. In the example of English and Hindi the paper concludes that the sociolinguistic pattern of power deployment and language hierarchy is inherited from the time before India was established as a republic.

Key words: India, language policy, official languages, education, inherited sociolinguistic pattern